

Azərbaycanın mədəniyyət siyasətinin məzmun və mahiyyəti

Məlumdur ki, milli mədəniyyətin qlobal, regional və lokal problemlərinin səmərəli həllində mədəniyyət siyasəti mühüm rol oynayır. Mədəniyyətin mühüm rolunu güclü birləşdirici faktor olmasındır. Mədəniyyət insan tərəfindən təbiətin, şəxsiyyətin və cəmiyyətin dərk olunması və dəyişdirilməsi prosesidir.

Kulturoloq F.Məmmədovun qeyd etdiyi kimi, "Postsovet məkanının digər ölkələri kimi, Azərbaycan Respublikasının da qarşısında ideoloji yenidənqurma və mədəni yeniliklər, təhsil, elm şəbəkələrinin, mədəni strukturun optimallaşdırılması, dövlətin texnoloji rəqabətə davamlılığının təminatı və əhalinin həyat təminatı sistemlərinin effektivliyinin artırılması ilə əlaqədar bir sıra müəkkəb məsələlərin həlli durur. Struktur, sosial, regional və fərdi ölçülərdə mədəni inkişafın qeyri-müntəzəmliyini də çətinliklərə aid etmək olar. Bu, özünü, həm də tam bir sistem kimi baxılan mədəniyyətin ayrı-ayrı sahələrinin bərabərsizliyində, əhalinin elitə və kütləvi mədəniyyətinin inkişafındakı ciddi daxili disproporsiyalarda, inkişaf mənbəyi kimi mədəniyyət nailiyyətlərindən istifadədə gender bərabərliyi qəbulunun olmamasında, ölkənin müxtəlif regionlarının qeyri-bərabər mədəni inkişafında da özünü göstərir. Bu isə, mədəniyyətin sosial institutlarının inkişafı prioritetlərinin seçimi məsələsini günün vacib məsələləri sırasına çıxarır. Sadalanan məsələlərin müvəffəqiyyətli həlli mədəniyyət və mədəniyyət siyasəti sahəsində zamanın tələblərinə cavab verən yenilikçi islahatların keçirilməsinə yardımçı olan model və proqramların tərtibini və həyata keçirilməsini təkidlə tələb edir. Belə proqramların yaradılması üçün ruhi mədəniyyətin yüksək missiyasının yeni görülmünü və onun insanın, sosial sahənin və dövlətin inkişafında yenilikçi dəyişdirici rolunun imkanlarını açan problemlərin kulturoloji təhlili zəruridir".

Azərbaycan uğurlu mədəniyyət siyasəti həyata keçirmək üçün dünya təcrübəsinə əsaslanır. Bu sahədə ABŞ, Avropa və Yaponiyanın təcrübəsi çox önəmlidir. Hətta keçmiş sovet təcrübəsindən, onun müsbət cəhətlərində, istifadə olunması da diqqətləyiqdir.

Bu baxımdan, mütəxəssislərin dəyərli fikirləri diqqəti çəkir: "Sovet, Qərb və rus mədəniyyət məktəblərinin nailiyyətləri, o cümlədən, Rusiya Mədəniyyət İnstitutunun konsepsiya və nailiyyətləri, Norveç və Yaponiyanın sosial-mədəni inkişafının tarixi təcrübəsi, BMT və YUNESKO, Avropa Şurası və mədəniyyət siyasəti sahəsində başqa beynəlxalq təşkilatların sənədləri və müasir fəaliyyət təc-

rübələri öyrənilmiş və istifadə edilmişdir. Bu materialların müqayisəli təhlili əsasında biz Azərbaycanın konkret şəraiti üçün yeni mədəniyyət siyasətinin formalaşması üzrə sizin nəzərinizə çatdırılacaq praktiki tövsiyələr işləyib-hazırlamışıq. Bu zaman həm Azərbaycanın tarixi-mədəni inkişaf özünəməxsusluğu, həm də dünya sivilizasiyası kontekstində ölkənin sosial-mədəni inkişafının sistemli təhlilinin nəticələri nəzərə alınmışdır".

Mədəni sərvətlərin yaradılmasında məişət, qida, geyim təsərrüfat, adət-ənənə və s. həyat şəraiti, genetik yaddaşdan və tarixi inkişafdan gələn dünyabaxışı, qarşılıqlı əlaqələr və ünsiyyət bu və ya başqa şəkildə iştirak edir. Bir sözlə, onu yarıdanların tanınması mədəniyyətin, mədəni sərvətin bütövlükdə mənimsənilməsi, əslində, insanlığın inkişaf və formalaşma prosesinin dərk (və idarə edilməsi) deməkdir.

Mədəniyyət siyasətində aşağıdakı amillər bir-birilə qarşılıqlı vəhdət təşkil edir:

- təbii-coğrafi mühit;
- tarixi şərait;
- genetik kod;
- sosial mühit;
- mədəni mübadilə.

XXI əsrin əvvəllərindən Azərbaycan özünün sosial-mədəni inkişafında yeni mərhələyə qədəm qoymuşdur.

Informasiya-Kommunikasiya Texnologiyaları şəraitində industrial cəmiyyətdən informasiya cəmiyyətinə, biliklər cəmiyyətinə keçid dövründə əsil mədəni inqilab baş verir. Belə bir şəraitdə mədəniyyətin sosial rol artmaqda yənə, biliklər Azərbaycan vətəndaşının hərtərəfli inkişafı üçün geniş imkan yaradır. Mədəniyyət və mədəniyyət siyasətinin inkişafı üçün mədəniyyət sahəsində qanunvericilik mühüm əhəmiyyətə malikdir. 1998-ci il fevralın 6-da "Mədəniyyət haqqında" Azərbaycan Respublikası Qanununun qəbul edilməsi ilə dövlət, ictimai və özəl birlik və təşkilatların, həmçinin, ayrı-ayrı vətəndaşların mədəniyyət sahəsində fəaliyyətinin tənzim edilməsi üçün hüquqi baza yaradıldı.

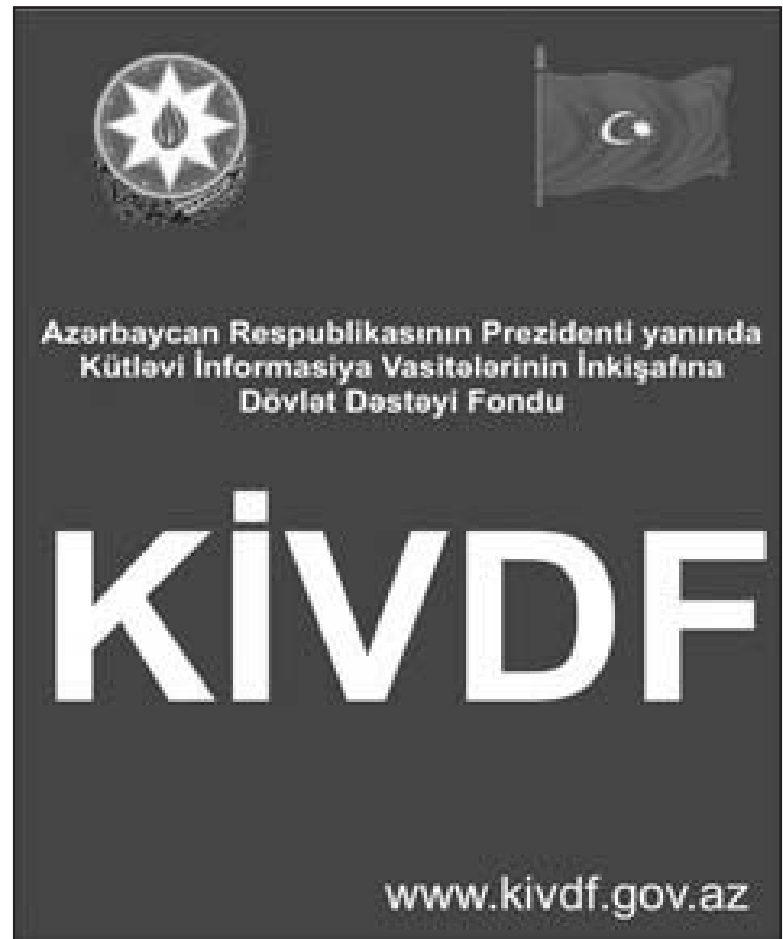
Qanun dövlətin və bütövlükdə, cəmiyyətin maraqlarının müdafiə edilməsi baxımından mədəniyyət sahəsində konkret hüquqi münasibətlər qrupunu tənzimləyən normaları əks etdirir. Qanunda vətəndaş cəmiyyətinin tələblərinə cavab verən müddəaların nəzərdə tutulması müsbət əhəmiyyətə malikdir. Bunlara mədəniyyətlə və yaradıcılıq fəaliyyəti ilə məşğul olan subyektlərin hüquqları və azadlığının müdafiəsi, mədəniyyət təşkilatlarının yaradılması və onların inkişafına kömək, mədəni fəaliyyətə dövlətin müdaxiləsinin məhdudlaşdırılması, mədəniyyət sahəsində inhisarçılığın qadağan edilməsi aid-dir.

Eyni zamanda, qanunun mədəniyyət haqqında Avropa Konvensiyasının əsas müddəaları nəzərə alınmaqla və bu sahədə Rusiya Federasiyasının təcrübəsinə müvafiq olaraq hazırlanmasına baxmayaraq, ona, bizim zənnimizcə, mədəniyyətin düzgün elmi anlayışı ilə əlaqədar əlavələrin edilməsinə ehtiyac vardır. Çox güman ki, qanunda mədəniyyətin elmi tərifini vermək və hüquqi tənzimləmə ilə yalnız ruhi mədəniyyət və "mənəvi istehsal" sahələrinin əhatə edildiyini qeyd etmək olar.

Qanunda mədəniyyətin elmi anlayışı, "yaradıcı fəaliyyət" in tərfi olmadığına görə, mədəniyyət fəaliyyəti və onların növləri həddən artıq, əsas etibarilə, incəsənət sferası ilə məhdudlaşdırılıb ki, bu da mədəniyyətin adı təfəkkürdə yayılmış dar anlayışına uyğun gəlir. Nəticədə, mədəniyyət sahəsində dövlət sistemində yalnız teatr-konsert müəssisələri, kitabxanalar, rəsm qalereyaları və sərgi salonları; zooparklar, akvariumlar, planetarilər, mədəni və tarixi filli arxivlər; asudə vaxtın təşkili üzrə klub və idarələr, mədəniyyət sahəsində elmi-metodiki mərkəzlər və kabinetlər, mədəniyyət və incəsənətin təbliği və yayılması üzrə təşkilatlar daxildir. Beləliklə, mədəniyyət anlayışının süni surətdə daraldılmasının şahidi oluruq. Nəticədə, təhsil və tərbiyə, elm və texnologiya, informasiya, iqtisadiyyat, hüquq, din və mədəniyyətin digər sosial institutları xidmət sahəsindən kənarda qalır.

Fəlsəfə elmləri doktoru, professor Nigar ƏLƏKBƏROVA "Xalq qəzeti"ndə yazır: "Ulu Öndər Heydər Əliyev Azərbaycanın mədəniyyət siyasətinin banisidir. Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulan müstəqil Azərbaycanın mədəniyyət siyasəti ölkə başçısı Cənab İlham Əliyev tərəfindən uğurla davam etdirilərək, yeni dövr üçün zənginləşdirilir.

Müstəqilliyimizin ilk illərində respublikamızda mədəniyyət siyasəti yox dərəcəsinə idi. Nəhayət, Böyük Öndər Heydər Əliyevin xalqın tələbi ilə 1993-cü ildə ölkə rəhbərliyinə qayıtmasından sonra vəziyyət köklü surətdə dəyişdi... Artıq bu gün yeni mədəniyyət siyasətinin təşəkkül tapması, onun məqsəd və prinsiplərinin dəqiqləşməsi, müasir tələblərə cavab verməsi ən vacib və təxirəsalınmaz problemlər sırasında diqqəti cəlb edir. Elmi cəhətdən əsaslandırılmış həmin siyasət nəticəsində, mədəni inkişafın ardıcılığı, varislilik, millilik, orijinallıq, Azərbaycan xalqının təkrarsız mədəniyyət genofondunun saxlanması, eyni zamanda, açıqlıq və demokratiklik ideyaları təbliğ edilir və fəal şəkildə həyata keçirilir. Ulu Öndər Heydər Əliyevin rəhbərliyi altında müasir dünya elmində və praktikasındakı mövcud olan bir sıra mo-

Bu yazı Azərbaycan Respublikası Prezidenti yanında Kütləvi İnformasiya Vasitələrinin İnkişafına Dövlət Dəstəyi Fondunun maliyyə dəstəyi ilə "Azərbaycanın dövlətçilik tarixinin, milli adət-ənənələrinin, elm və mədəniyyətinin təbliği" istiqaməti çərçivəsində hazırlanıb

dellər sırasından mədəniyyətlərin dialoqu modeli seçilərək, ölkəmizdə qəbul edilib. Həmin model Azərbaycanın tərəf-müqabili qismində ümumdünya mədəni prosesində iştirakına əsaslanır və respublikamızda optimal sosiomədəni dinamikanın dəstəklənməsinə imkan yaradır.

1993-2003-cü illər ərzində yeni mədəniyyət siyasətinə uyğun olaraq, dövlət tərəfindən çoxsaylı və mühüm əhəmiyyətli işlər görülmüşdür. İlk növbədə, mədəniyyət siyasətinin həyata keçirilməsinin ən əsas vasitələrindən biri olan hüquqi cəhətdən mükəmməl, dünya standartlarını və milli xüsusiyyətləri nəzərə alan qanunların hazırlanmasına ciddi diqqət yetirilmişdir. Bir sıra qanunlar, o cümlədən, "Mədəniyyət haqqında", "Tarix və mədəniyyət abidələrinin qorunması haqqında", "Turizm haqqında", "Nəşriyyat işi haqqında", "Muzeylər haqqında", "Arxiv fondu haqqında", "Memarlıq fəaliyyəti haqqında" qanunlar, bir sözlə, 2003-cü il daxil olmaqla, 21 qanun Milli Məclisdə qəbul edilmiş və ölkə Prezidenti tərəfindən təsdiqlənmişdir. Təhsil və səhiyyə sistemlərində islahatlara başlanılmış, elm, ədəbiyyat və mətbuatda ideoloji senzura ləğv olunmuş, idmanda böyük uğurlar əldə edilmişdir.

Azərbaycan dövləti mədəniyyət sahəsi ilə bağlı bir sıra beynəlxalq konvensiyalara, o cümlədən, "Silahlı münaqişələr zamanı mədəni dəyərlərin qorunması haqqında", "Ümumdünya mədəni və təbii irsinin qorunması haqqında", "Arxeoloji irsin qorunması haqqında" konvensiyalara qoşulmuşdur. 1997-ci ildə Mədəniyyət haqqında

Avropa Konvensiyasını ratifikasiya etdikdən sonra Azərbaycan Avropa Şurasının Mədəniyyət və Siyasəti üzrə Departamenti ilə də yaxından əməkdaşlıq edir. Nəticədə, bir sıra maraqlı proqramlar həyata keçirilmişdir. Məsələn, "Azərbaycan Respublikasında mədəniyyət siyasəti" məruzəsi hazırlanmış, Strasburq şəhərində təqdimatı keçirilmiş və müxtəlif dillərdə çap olunmuşdur. Yeni mədəniyyət siyasətinə müvafiq olaraq, yaradıcı xadimlərə dövlət köməyi də nəzərdə tutulmuşdur, o cümlədən, respublika Prezidentinin Sərəncamına əsasən, onlara fərdi pensiyaların, dövlət mükafatlarının, fəxri adların, gənc yazarlara isə təqaüdlərin verilməsinə başlanmışdır. Azərbaycan mədəniyyətinin görkəmli şəxsiyyətlərinin yubileyləri və əlamətdar hadisələrin təntənəli qeyd edilməsi, beynəlxalq səviyyəli festival, müsabiqə, konqres və konfransların keçirilməsi də təqdirəlayiqdir. Xüsusi vurğulanmalıdır ki, Azərbaycan UNESCO-nun nəzdindəki Ümumdünya İrs Mərkəzi ilə də uğurlu əməkdaşlıq edir. Bunun nəticəsi olaraq, 2000-ci ildə Bakı şəhərinin tarixi mərkəzi "İçərişəhər", "Şirvanşahlar" Sarayı və "Qız qalası" ilə birlikdə həmin mərkəzin siyahısına daxil edilmişdir.

2003-cü ildən sonra isə Dahi Heydər Əliyev tərəfindən əsas qoyulmuş bu siyasət Azərbaycan Respublikasının Prezidenti İlham Əliyevin rəhbərliyi altında indiki dövrün tələblərinə müvafiq olaraq, çox uğurla davam etdirilir və innovasiyalarla zənginləşdirilir".

Vahid ÖMƏROV,
fəlsəfə üzrə fəlsəfə doktoru